

SZABÓ IMRE ÜNNEPI KÖTET



Handwritten signature

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS

FORVM Acta Juridica et Politica

XI. évfolyam
3. szám

ÜNNEPI KÖTET

DR. SZABÓ IMRE
EGYETEMI TANÁR

70. SZÜLETÉSNAPJÁRA

SZEGED
2021

Redigunt

TAMÁS ANTAL, ZSUZSANNA JUHÁSZ, KRISZTINA RÚZS MOLNÁR, ZSOLT SZOMORA, NORBERT VARGA

Collegium scientiae actorum:

ATTILA BADÓ, MÁRTA DEZSŐ, ZSUZSANNA FEJES, KLÁRA GELLÉN,
ATTILA HARMATHY, JÓZSEF LICHTENSTEIN, BARNA MEZEY,
LÁSZLÓ NÁNÁSI, GÁBOR ROKOLYA, ARNDT SINN, BÉLA SZABÓ,
ISTVÁN SZABÓ, GERHARD THÜR

Editors:

CSABA FARKAS, MÁRTA GÖRÖG, ANDREA HEGEDŰS, ZSÓFIA KAPRINAY,
ZITA PÁKOZDI, IMRE VARGA

Redigit

MÁRIA HOMOKI-NAGY

Nota

FORVM Szeged

Szerkesztőbizottság:

ANTAL TAMÁS, JUHÁSZ ZSUZSANNA, RÚZS MOLNÁR KRISZTINA,
SZOMORA ZSOLT, VARGA NORBERT

A folyóirat tudományos testülete:

BADÓ ATTILA, DEZSŐ MÁRTA, FEJES ZSUZSANNA, GELLÉN KLÁRA,
HARMATHY ATTILA, LICHTENSTEIN JÓZSEF, MEZEY BARNA,
NÁNÁSI LÁSZLÓ, ROKOLYA GÁBOR, SINN ARNDT, SZABÓ BÉLA,
SZABÓ ISTVÁN, THÜR GERHARD

Szerkesztők:

FARKAS CSABA, GÖRÖG MÁRTA, HEGEDŰS ANDREA, KAPRINAY ZSÓFIA,
PÁKOZDI ZITA, VARGA IMRE

Főszerkesztő

HOMOKI-NAGY MÁRIA

Műszaki szerkesztő

MARVANEK JUDIT

Kiadja

GÖRÖG MÁRTA

dékán

Kiadványunk rövidítése

FORVM Szeged

ISSN 0324-6523 Acta Universitatis Szegediensis

ISSN 2063-2525 FORVM Acta Juridica et Politica

Jelen kötetben megjelent tanulmányok az egyes szerzők szellemi alkotó tevékenységének eredményei, az azokban megfogalmazott gondolatok, tudományos vélemények a szerzők saját álláspontját tükrözik.

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ.....	11
BAKOS-KOVÁCS KITTI A magánjogról – történetiségében és a modern jogfejlődés tükrében.....	13
BALOGH ELEMÉR A középkori kánoni per.....	25
BARTA JUDIT A Teljesítésigazolási Szakértői Szerv szakvéleményére alapított per és a szakvéleményekkel kapcsolatos gyakorlati kérdések.....	31
BERKI GABRIELLA Mi fán terem a telemedicina? – a távorvoslás fogalma és kialakulása.....	39
BLUTMAN LÁSZLÓ Az előzetes döntéshozatal kezdeményezésének elutasítása: az igényérvényesítés lehetőségei.....	47
BOBIVOS PÁL A földre vonatkozó vételi jog a közjog fogságában.....	55
BOÓCZ ÁDÁM A Kkt. és a Bt. régi – új öröksége. Észrevételek az egyszemélyessé váló kkt-k és bt-k ipso iure megszűnésének szabályaihoz.....	63
DÚL JÁNOS Törédek a vagyonkezelői jog szabályozásának változásaiból.....	71
FANTOLY ZSANETT A hatékony védelemhez való jog az Amerikai Egyesült Államok büntető igazságszolgáltatásában.....	79
FARKAS CSABA Gondolatok a saját üzletrészről.....	87
FARKAS CSAMANGÓ ÉRIKA Gondolatok az idegenhonos és inváziós halfajok terjedésének kezeléséről természetjogi aspektusból.....	93

GÁL ANDOR – SZOMORA ZSOLT A drónnal történő megfigyelés kriminalizálása mint a büntetőjogi magánszféravédelem kiterjesztése.....	101
GOMBOS KATALIN A többrétegű szabályok és a koherencia-elv érvényesülése határon átnyúló eljárások során.....	109
GÖRÖG MÁRTA A Bécsi Vételi Egyezmény 39. Cikkében foglalt „észszerű idő” megítélése a nemzetközi jogalkalmazási gyakorlatban.....	115
GYÉMÁNT RICHÁRD A Holland Kelet-indiai Társaság vázlatos gazdaságtörténete (1602–1799).....	121
HAJDÚ JÓZSEF A transznacionális munkavégzés szabályozásának lehetősége a BRI rendszerében, különös tekintettel a GATS Egyezmény 4. módoszatára.....	131
HARKAI ISTVÁN – MEZEI PÉTER Szerzői jogi flexibilitások végfelhasználó szerződések fényében.....	137
HARMATHY ATTILA A polgári jog szemléleti kérdéseiről történelmi alapon.....	147
HARSÁGI VIKTÓRIA Gondolattörések a társult perek új rendszeréhez.....	155
HORVÁTH E. ÍRISZ A kis értékű követelések európai eljárásának története.....	161
JAKAB ÉVA Róma és a tartományok: Igazságszolgáltatás és politika.....	169
JUHÁSZ ZSUZSANNA Telemedicina és büntetés-végrehajtás.....	177
KAPRINAY ZSÓFIA Gyakorlatban felmerülő újabb probléma termőföldek adásvételével összefüggésben.....	183
KARSAI KRISZTINA A mesterséges intelligencia szabályozásának európai tervezete, avagy algoritmusok térnyerésének előjelei a (büntető) igazságszolgáltatásban.....	189
KATONA TAMÁS – KATONÁNÉ PEHR ERIKA Az örökbefogadás társadalmpolitikai és jogi összefüggései.....	197

LÁSZLÓ KECSKÉS Some Ethical Problems of Arbitration.....	211
KISFALUDI ANDRÁS Érvénytelenségi kifogás az engedménnyel szemben.....	219
KISS BARNABÁS Csak a változás állandó – A különleges jogrend alkotmányi-alaptörvényi szabályozásának alakulása Magyarországon.....	227
KÖBLÖS ADÉL Mikor szükséges tárgyalást tartani polgári ügyekben?.....	237
LÖFFLER TIBOR Miről „szól” a népszavazás?.....	243
LUKÁCS ADRIENN Karantén office: az otthoni munkavégzés és magánélethez való jog a Covid19 pandémia idején.....	249
MÁRKI DÁVID Nyilvánosság az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjogában.....	255
MEZEY BARNA Cella, kamra, zárka – Jogtörténeti töredékek a börtönrezsím szóhasználatához az 1843. évi börtönügyi javaslat kidolgozása során.....	263
MOLNÁR JUDIT A fizetési meghagyással szemben előterjesztett ellentmondás nem akadály a bírósági meghagyás kibocsátásának.....	271
NAGY ADRIENN Az I. Pp. Novella hatása a polgári perbeli bizonyítás szabályaira.....	279
NAGY CSONGOR ISTVÁN Kartellkár mint joghatósági ok.....	287
NOCHTA TIBOR Sérelemdíj és kártérítés a személyiségi jogok szerződésszegéssel történő megsértéséért.....	293
NYILAS ANNA A mesterséges intelligencia hatása a bírói döntéshozatalra.....	303
PAPP ZSUZSANNA Gondolatok a kifogások jelentőségéről egy polgári eljárásjogász szemszögéből.....	313

POZSONYI NORBERT	
A <i>vadimonium</i> alapvonalai a formuláris eljárásban.....	331
PRIBULA LÁSZLÓ	
A peres felek személyében bekövetkező változások gyakorlati problémái – a formális és az érdemi vizsgálat határán.....	339
RÉVÉSZ BÉLA	
Anomáliák a hálózati személyek nyilvántartása körül.....	349
RÚZS MOLNÁR KRISZTINA	
Mekkora a hasadék és hogyan lehet betölteni? – gondolatok a jogvitákról, az érdekvitákról és a hozzájuk kapcsolódó képzettségről.....	357
SÁNDOR ISTVÁN	
Az alapítvány egyes <i>common law</i> jogrendszerű országokban.....	363
SCHADL GYÖRGY	
Gondolatok a végrehajtási jogok harmonizálásáról.....	369
SIKET JUDIT	
Lehet-e „hintázni” a köz- és magánjogi jogviszonyok között?.....	377
SOÓS EDIT	
Az európai területi együttműködési csoportosulások (EGTC) az EU határrégióiban.....	385
SURI NOÉMI	
Gondolatok az ideiglenes számlazárolást elrendelő európai végzésről, a követelésbehajtás legújabb alternatív eszközéről.....	395
SZAKÁCS ILDIKÓ RÉKA	
Politikusok két kampány között – különös tekintettel a női szerepekre.....	401
SZAKÁLY ZSUZSA	
Az igazságügyi szakértő a magyar Alkotmánybíróság gyakorlatában.....	409
SZALAI PÉTER	
Tűnődés az osztott perszerkezetről szerzett tapasztalatokról.....	417
SZIVÓS KRISTÓF	
A felek eljárástámogatási kötelezettsége a jogösszehasonlítás szemszögéből.....	427
TAKÁCS ALBERT	
Alkotmány és antropológia.....	433
TŐKEY BALÁZS	
Váratlan (?) fordulat a kollektív defamációs ügyek kúriai gyakorlatában.....	441

UDVARY SÁNDOR A mesterséges intelligencia, mint potenciális adatvédelmi jogsértő.....	451
VARGA IMRE Kollektív igényérvényesítési eljárások Hollandiában.....	457
VÉKÁS LAJOS Újabb mozaikok az elővásárlási jog gyakorlásával létrejövő szerződés kérdéseihez.....	463
VISONTAI-SZABÓ KATALIN A gyermek kapcsolattartáshoz való jogának érvényesülése világhárvány idején.....	469
WOPERA ZSUZSA A dogmatika vagy a gyakorlat elsőbbsége?.....	477
<i>Köszöntők</i>	
CZIFRA JÁNOS <i>Professzor a barátom</i>	487
GÉCZI JÓZSEF ALAJOS <i>Szabó Imrét köszöntöm</i>	489
TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ <i>Szabó Imre köszöntése</i>	491
TABULA GRATULATORIA.....	493

FANTOLY ZSANETT*

A hatékony védelemhez való jog az Amerikai Egyesült Államok büntető igazságszolgáltatásában

I. Bevezetés

A 2018. július 1. napjától hatályos 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról [a továbbiakban: Be.] bevezette a terhelt *hatékony* védelemhez való jogát. Jelen tanulmány az amerikai (szövetségi) büntetőeljárásokban a hatékony védelem követelménye kapcsán érvényesített elvek mentén keres megoldást a védelem hatékonyságával összefüggésben hazánkban is esetlegesen felmerülő vitás kérdésekre.

1. A védelemhez való jog fejlődéstörténete az Amerikai Egyesült Államokban

Az USA Alkotmányának hatodik kiegészítése rendelkezik arról, hogy „*Minden büntető-eljárásban a vádlottat megilleti a jog, hogy [...] védő segítségét vegye igénybe.*”¹ Az USA tizennegyedik alkotmány-kiegészítésében rögzített tisztességes/törvényes eljárás-hoz való jogból levezethető kötelezettség az államok felé, hogy biztosítsák a terhelt számára a meghatalmazott védő igénybevételének lehetőségét.² Egyes források szerint a szövetségi büntetőeljárások 80%-ában nincs lehetőség a terheltnek saját anyagi forrásai alapján védőt meghatalmazni, és ez az arány hasonlóan becsülhető az állami büntetőeljárások esetében is.³

A védőhöz való jog problematikája a *Powell v. Alabama* ügyben⁴ (1932) jelent meg először a Legfelsőbb Bíróság precedensei között, még 1932-ben. Hosszas esküdtszéki tárgyalást követően nyolc afrikai-amerikai terheltre – akik életkora 12 és 19 év közötti volt – szabott ki halálbüntetést a bíróság. A terhelték fellebbezésüket arra alapozták, hogy

* egyetemi docens, SZTE Állam- és Jogtudományi Kar, Büntügyi Tudományok Intézete

¹ The Constitution United States of America. www.govinfo.gov 1615. p. [Letöltés ideje: 2021. május 24.]

² The Constitution United States of America. www.govinfo.gov 1825. p. [Letöltés ideje: 2021. május 24.]

³ ANDREW D. LEIPOLD: *Criminal Procedure: Adjudication*. Foundation Press. St. Paul, 2017. 14. p.; RICHARD KLEIN: *The Role of Defence Counsel Ensuring a Fair Justice System*. www.nacdl.org/Article/June2012/theRoleofDefenceCounselEnsuringaFairJusticeSystem [Letöltés ideje: 2021. június 27.]

⁴ 287 U.S. (1932).

sérült a tizennegyedik alkotmány-kiegészítésben foglalt tisztességes eljáráshoz való joguk. A Legfelsőbb Bíróság osztotta a terheltek álláspontját és kimondta, hogy a halálbüntetéssel (is) büntethető bűncselekmények esetén a terheltek írástudatlansága, gyengeelméjűsége, szellemi és mentális kapacitásának alacsony szintje indokoltá teszi, hogy védő nélkül ne kerüljön sor a büntetőjogi felelősség kérdésében való döntéshozatalra.⁵ A hatodik alkotmány-kiegészítésben foglalt védelem jogára a *Johnson v. Zerbst* ügyben⁶ (1938) hivatkozott a Legfelsőbb Bíróság, amikor már nem csupán a tisztességes eljárás részjogosítványaként tekintett a *szövetségi bűncselekmények (felony)* miatt indult eljárásokban a hatékony védelem jogára, amennyiben a terhelt anyagi lehetőségei nem teszik lehetővé számára a meghatalmazott védő megbízását. Pár évvel később azonban a *Betts v. Brady* ügyben⁷ (1942) szintén a tizennegyedik alkotmány-kiegészítésre alapozta az álláspontját a Legfelsőbb Bíróság amikor kimondta, hogy a tisztességes eljáráshoz való jog nem minden esetben sérül automatikusan, ha az anyagilag rászoruló terhelt érdekében nem jár el védő az állami büntetőeljárások során.⁸

Ezen, vagyis az állami büntetőeljárásokban való védői képviselő problémájának megítélésén változtatott gyökeresen a *Gideon v. Wainwright* ügyben⁹ (1963) hozott döntés, amely szintén a vonatkozó esetjog mérföld-követ jelenti. A hatodik alkotmány-kiegészítésből levezetve a Legfelsőbb Bíróság az *államok felé állapított meg kötelezettséget* arra, hogy nagyobb tárgyi súlyú bűncselekmények esetén biztosítsák a hatékony védelem jogát az anyagilag korlátozott, szegény sorsú terheltek számára, azaz ezek a személyek ne csupán szövetségi bűncselekmények elkövetése esetén kapják meg az ingyenes védői segítséget. A *Gideon*-ügy áttörést jelentett az 1960-as években, hiszen azt megelőzően már az is jelentős előrelépést jelentett, hogy a Legfelsőbb Bíróság arra az álláspontra helyezkedett: ha egy állam jogorvoslatot enged a vádlott számára a bűnösséget megállapító ítélet ellen, az nem köthető ahhoz a feltételhez, hogy a vádlott képes legyen a fellebbezés előkészítéséhez és benyújtásához szükséges fellebbezési költségek megfizetésére. Ez a fajta anyagi megszorítás ugyanis sérti a tisztességes eljárás és az egyenlő bánásmód követelményét.¹⁰ A *Griffin v. Illinois* ügyben (1956) került először kinyilvánításra, hogy anyagi helyzetre, vallási- vagy faji hovatartozásra, illetve bőrszínre tekintet nélkül, mindenki egyenlő a büntetőügyekben eljáró bíróságok előtt („Griffith-precedens jogegyenlőségi elve”).¹¹

A kirendelt védőhöz való jognak az *elsőfokú ítélet elleni fellebbezés benyújtása*, illetve a másodfokú eljárásban való részvétele tekintetében a *Douglas v. California* ügy¹² (1963) hozott áttörést. A Legfelsőbb Bíróság kimondta, hogy minden állam köteles biztosítani a vádlott részére a védőt, amennyiben az adott államban a fellebbezés biztosított.

⁵ JEROLD H. ISRAEL – WAYNE R. LAFAYE: *Criminal Procedure Constitutional Limitations in a Nutshell*. 8th Edition. West Academic Publishing. St. Paul, 2006. 349–350 pp.

⁶ 304 U.S. 458 (1938).

⁷ 316 U.S. 455 (1942).

⁸ ISRAEL – LAFAYE 2006, 350. p.

⁹ 372 U.S. 335 (1963) Részletesen lásd: DAVID COLE: *Gideon v. Wainwright and Strickland v. Washington: Broken Promises*. In: Carol S. Steiker (ed.): *Criminal Procedure Stories*. Foundation Press. New York, 2006. 101–129. pp.

¹⁰ LEIPOLD 2017, 15. p.

¹¹ 351 U.S. 12 (1956).

¹² 372 U.S. 353 (1963).

Ha az adott államban a jogorvoslat benyújtására lehetőség van, az a szegény és a gazdag vádlottat egyaránt megilleti, így – amennyiben a terhelt anyagi korlátaira tekintettel akadályozott e jog gyakorlásában – az állam viseli a kirendelt védő munkadíját és költségeit. Ez a jogosultság azonban nem a hatodik alkotmány-kiegészítésből ered, hiszen ilyen esetekben a vád tárgyában már történt érdemi döntés, megszületett az ügydöntő határozat, hanem a tisztességes eljárás követelményét deklaráló tizennegyedik alkotmány-kiegészítésből. A *Ross v. Moffit* ügyben¹³ (1974) viszont arra az álláspontra jutott a Legfelsőbb Bíróság, hogy a kirendelt védőhöz való jog már nem illeti meg a vádlottat a másodfellebbezés kapcsán, illetve a Legfelsőbb Bíróság előtti eljárás kezdeményezésére. A *Pennsylvania v. Finley* ügyben¹⁴ (1987) pedig egészen odáig ment a Legfelsőbb Bíróság, hogy a kóros elmeállapotú terhelt számára sem kezelte alanyi jogként a kirendelt védőhöz való jogot az elítélést követő kegyelmi eljárás kezdeményezésére.

Összegezve az eddigieket: a hatodik alkotmány-kiegészítés alapján az államok kötelesek kirendelt védőt biztosítani a terhelt számára az elsőfokú eljárásban, a tizennegyedik alkotmány-kiegészítés pedig ezt a kötelezettséget kiterjeszti az elsőfokú ítélet ellen bejelentett fellebbezés benyújtására és a másodfokú eljárásra. Ezen túl azonban az államnak nincs alkotmányos kötelezettsége a terhelt számára a kirendelt védő biztosítására.

A kérdés csupán az marad: mikortól nyílik meg a terhelt védőhöz való joga? A szövetségi eljárási törvény alapján ez a jog a büntetőeljárás kezdetétől megilleti a terheltet.¹⁵ Az állami büntetőeljárásokban azonban nem egyértelmű a helyzet. A hatodik alkotmány-kiegészítés a „vádlott” („*accused*”) és a „vádemelés” („*criminal prosecution*”) fogalmakkal operál,¹⁶ amelyből az következne, hogy csupán a bírósági elő-meghallgatását követően illeti meg a terheltet a védelemhez való jog, amely előtt azonban már sor kerülhetett az őrizetbe vételre, azaz a terhelt személyi szabadságának elvonására is.¹⁷ A híres *Miranda v. Arizona* ügyben¹⁸ (1966) a Legfelsőbb Bíróság kimondta, hogy a *rendőrségi kihallgatás* során, mielőtt a fogvatartásban lévő terhelt vallomást tenne, köteles megkapni a hatóságtól a figyelmeztetést arra nézve, hogy megilleti a hallgatás joga és a kihallgatása során kérheti védő kirendelését. A rendőrség tehát nem hallgathatja ki a védő nélküli terheltet csak akkor, ha a terhelt lemondott a védőhöz való jogáról.¹⁹

Kisebbségi tárgyi súlyú bűncselekmények („*minor crimes*”) esetén pedig az *Argensinger v. Hamlin* ügyben²⁰ (1972) arra az álláspontra jutott a Legfelsőbb Bíróság, hogy csupán akkor illeti meg a terheltet a kirendelt védőhöz való jog, ha az ügyben szankcióként szabadságvesztés került kiszabásra, vagyis a bíróság csak akkor szabhat ki szabadságvesztés büntetést, ha a vádlott védői képvisellete az eljárásban biztosított volt. Önmagában az adott

¹³ 417 U.S. 600 (1974).

¹⁴ 481 U.S. 551 (1987).

¹⁵ Federal Rule of Criminal Procedural 44(a).

¹⁶ ISRAEL – LAFAVE 2006, 354. p.

¹⁷ Az amerikai szövetségi büntetőeljárások menetének részletes szabályairól lásd: FANTOLY ZSANETT: *Az amerikai büntetőeljárás*. www.ectabibl.u-szeged.hu/69119/1/polay_064_046-061.pdf [Letöltés ideje: 2021. május 30.]

¹⁸ 383 U.S. 436 (1966) Részletesen lásd: STEPHEN SCHULLHOFER: *Miranda v. Arizona: A Modest But Important Legacy*. In: Carol S. Steiker (ed.): *Criminal Procedure Stories*. Foundation Press. New York, 2006. 155–181. pp.

¹⁹ PAUL MARCUS – MELANIE D. WILSON: *Criminal Procedure*. Thomson/West. USA, 2011. XV. p.

²⁰ 407 U.S. 25 (1972).

bűncselekmény szabadságvesztéssel való fenyegetettsége még nem alapozza meg a védőhöz való jogot, erre mutatott rá a Legfelsőbb Bíróság a *Scott v. Illinois* (1979) ügyben; azaz nem sérül a hatodik alkotmánykiegészítésben foglalt jog, ha – bár lehetőség lenne rá –, de a terhelt végül nem szabadságvesztésre, csupán pénzbüntetésre ítéli a bíróság.²¹ A felfüggesztett szabadságvesztés kiszabásának problematikája – amely esetén fennáll az esélye a végrehajtás későbbi elrendelésének – és a védőhöz való jog kapcsolata az *Alabama v. Shelton* (2002) ügyben jelentkezett.²²

A terhelt *le is mondhat a védőhöz való jogáról*, ebben az esetben magát képviseli (*per se* eljárás).²³ A gyakorlatban az ügyek 8-10 %-ában fordul elő ez a megoldás.²⁴ A *Faretta v. California*²⁵ ügyben (1975) a Legfelsőbb Bíróság kimondta, hogy a hatodik alkotmánykiegészítés alapján a vádlott maga dönt arról, hogy védelmét személyesen látja-e el, és a bíróság nem kényszerítheti őt a kirendelt védő igénybevételére. A bíróság azonban köteles arról meggyőződni, hogy a terhelt a védőről való lemondást önkéntesen, befolyásmentesen és beszámítási képességének birtokában tette meg, illetve arról is, hogy a terhelt képes a védelem személyes ellátására. Alkalmanként a bíróság rendelkezik arról, hogy az önmaga védelmét ellátó terheltnek szükség esetén rendelkezésére álljon védői segítség. A készenlétben lévő ügyvédől a terhelt bármikor segítséget kérhet és az eljárás előre haladtával dönthet úgy is, hogy mégis állandó védői segítségre szorul, azaz kérheti a készenlétben lévő védő átminősítését kirendelt védővé. Általános szabály azonban, hogy a (kirendelt) védőről lemondott terhelt később a hatóságok előtt eredményesen nem hivatkozhat arra, hogy büntetőjogi felelősségének megállapítására azért került sor, mert sérült a védelemhez való joga.²⁶

2. A hatékony védelem ellátásának kérdései az USA esetjogában

A hatodik alkotmánykiegészítésben foglalt védelemhez való jog – figyelemmel az USA vonatkozó esetjogára – valójában a *hatékony* védelemhez való jogot jelenti.²⁷ A hatékonyság vizsgálatára sor kerülhet a meghatalmazott és a kirendelt védő vonatkozásában egyaránt.²⁸ Az alkotmányos alapokat vizsgálva érdemben először az *U.S. v. Cronin* ügyben (1984) merült fel a védelem hatékonyságának kérdése.²⁹ A büntetőügyekben tárgyalási gyakorlattal nem rendelkező védőnek mindössze 25 napot engedélyezett a bíróság a tárgyalásra való felkészülésre egy olyan ügyben, ahol majdnem ötévi nyomozást követően több ezer

²¹ 440 U.S. 367 (1979).

²² 535 U.S. 654 (2002).

²³ MARCUS – WILSON 2011, XXV. p.

²⁴ LEIPOLD 2017, 20. p.

²⁵ 422. U.S. 806 (1975).

²⁶ JULIAN A. COOK III. – ALAN A. COOK: *Inside Adjudicative Criminal Procedure – What Matters and Why*. Wolters Kluwer. New York, 2016. 56. p.

²⁷ COOK III. – COOK 2016, 55. p.; MARCUS – WILSON 2011, XXVI. p.

²⁸ STEPHEN A. SALTZBURG – DANIEL J. CAPRA – ANGELA J. DAVIS: *Basic Criminal Procedure*. Seventh Edition. West Academic Publishing. St. Paul, 2017. 475. p.

²⁹ 466 U.S. 648 (1984).

oldal ügyirat keletkezett. A vádlottat a bíróság 25 év szabadságvesztésre ítélte, és a Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy a védő nem követett el szakmai hibát a tárgyalás során, így a vádlottnak nem sérül a hatodik alkotmány-kiegészítésben biztosított joga.

A kialakított bírói gyakorlat alapján megállapítható, hogy az USA-ban három esetkör van, amikor sérül a védelem hatékonysága. A terhelt eredményesen hivatkozhat a hatékony védelem jogának sérülésére, ha a védő tevékenysége számára az eljárás során hátrányos eredménnyel járt (1); illetve, ha a védő és a terhelt között érdekellentét állt fenn (2). További esetkör a hatékony védelemhez való jog elvonásának, ha a hatóságok olyan mértékben korlátozták a védelem ellátása során a védő jogosítványait, hogy nem tudta eredményesen ellátni feladatait (3).³⁰

2. 1. Inkompetens védői feladatgyakorlás

Évente több ezer elítélt él kérelemmel ügyének felülvizsgálata iránt arra hivatkozva, hogy a védő szakmai inkompetenciája okozta a büntetőjogi felelősségének – egyébként téves – megállapítását. A Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy a védő személyes jelenléte, ugyanakkor passzív magatartása nem elégséges a *hatékony* védelem jogának biztosításához.³¹

A *hatékony*ság fogalmának értelmezése esetfüggő. A kiindulópont az, hogy a védőnek megfelelő szakmai kompetenciával kell rendelkeznie az ügy ellátáshoz és védői jogosítványait gyakorolnia is kell. Ugyanakkor a kirendelt védő vonatkozásában a terheltnek nincs választási joga arra hivatkozással sem, hogy az általa indítványozott védő minden bizonnyal eredményesebben látná el a feladatait.³² A *Strickland v. Washington* ügyben³³ (1984) a Legfelsőbb Bíróság felállított egy kettős tesztet annak megítélésére, hogy a vádlott elítélésére, büntetőjogi felelősségének megállapítására valóban a hatékony védelem elmaradása miatt került-e sor. Eszerint a vádlott akkor hivatkozhat eredményesen a hatékony védelemhez való jogának sérelmére és erre hivatkozással akkor indítványozhat új eljárást („*Strickland*-kérelem”), ha két feltétel együttes fennállását igazolja. Egyrészt azt kell bizonyítania, hogy a védő a hatodik alkotmány-kiegészítésben szereplő védői minőséggel összeegyeztethetetlen módon vétett az uralkodó szakmai szabályok ellen; akár tevőlegesen, akár mulasztásával súlyos szakmai hibát követett el, gyakorlatilag nem funkcionált védőként.³⁴ Másrészt azt kell az elítéltnak valószínűsítene, hogy a védő megfelelő tevékenysége teljesen más ítéletet eredményezett volna, azaz nem került volna sor a büntetőjogi felelősség megállapítására vagy lényegesen enyhébb szankció került volna kiszabásra.³⁵

A Legfelsőbb Bíróság a *United States v. Cronin* ügyben³⁶ (1984) arra az álláspontra helyezkedett, hogy esetenként kell azt megvizsgálni, vajon az adott ügyben hogyan, milyen módon eredményezte a védő szakmai tudásának hiánya, a védő tapasztalatlansága,

³⁰ LEIPOLD 2017, 23. p.

³¹ LEIPOLD 2017, 23. p.

³² MARCUS – WILSON 2011, XXVI. p.

³³ 466 U.S. 668 (1984).

³⁴ SALTZBURG – CAPRA – DAVIS 2017, 476. p.

³⁵ ISRAEL – LAFAVE 2006, 402. p.; MARCUS – WILSON 2011, XXVI. p.

³⁶ 486 U.S. 648 (1984).

vagy hanyagsága a vádlott számára kedvezőtlen ügydöntő határozatot. A *Lafter v. Cooper* ügyben³⁷ (2012) például a védő által adott téves jogi tanács, tehát a védő jogi tévedése eredményezte a hatékony védelem jogának sérülését. A védő mulasztása irányulhat továbbá határidő figyelmen kívül hagyására (például bizonyítási indítvány vagy fellebbezési határidő elmulasztása), illetve érdemi tények közlésének elmulasztására (például nem tájékoztatja az ügyfelét arról, hogy az ügyészség vádalku lehetőségét helyezte kilátásba). Ugyancsak a védő jogi tudásának hiánya jelentkezett felülvizsgálati alapként a *Cave v. Singletary* ügyben³⁸ (1992), ahol a Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint a védői inkompetenciára volt visszavezethető a lefolytatott büntetőeljárás eredményeként kiszabott (halál)büntetés, azaz a *Strickland*-teszt lefolytatása a hatodik alkotmány-kiegészítésben foglalt jog sérelmének megállapítását eredményezte.

A *Strickland*-precedensből következő másik feltétele annak, hogy a terhelt eredményesen alapozhassa meg jogorvoslati kérelmét a hatékony védelem hiánya miatt az, hogy bizonyítani tudja annak észszerű valószínűségét, hogy a védő megfelelő eljárása esetén nem került volna sor a vádlott számára kedvezőtlen ügydöntő határozatra.³⁹ Ha a védői hibás feladatellátás a vádlott bűnösségének megállapítását eredményezte, a terheltnek azt kell bizonyítania, hogy a megfelelő védői feladatgyakorlás a felmentésére vagy bűnösségének enyhébb büncselekményben történő megállapítására vezetett volna. Ilyenkor a bíróság megvizsgálja a büntetőjogi felelősség megállapításához vezető bizonyítékok láncolatát abból a szempontból, hogy melyik lett volna támadható vagy kizárható eredményes védői közreműködés által. Ha a védői kompetencia-hiány a kiszabott büntetést érinti, a bíróság az előzőekhez hasonlóan jár el: azt igyekszik meghatározni, milyen védői magatartás vezetett volna enyhébb szankció kiszabásához. A *Roe v. Flores Ortega* ügyben⁴⁰ (2000) a Legfelsőbb Bíróság kimondta, hogy ha a fellebbezésre nyitva álló határidő elmulasztása a védő hanyagságára vezethető vissza, ez az eset egyértelműen a hatodik alkotmány-kiegészítésben foglalt védelem-elvének sérelmét jelenti.

Az Amerikai Egyesült Államokban a büntetőügyek többsége (a szövetségi szintű büntetőeljárásoknak évente mintegy 97 %-a, az állami szintű büntetőeljárásoknak pedig évente mintegy 94 %-a) az ún. *plea bargain* eljárás (vádalku) során létrejött megállapodással zárul.⁴¹ A nem megfelelői védői feladatgyakorlás a vádalku kialakítása során is előfordulhat. A *Hill v. Lockhart* ügyben⁴² (1985) a Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy – ahogyan a büntetőeljárás tárgyalási szakaszában –, úgy a vádalku-tárgyalások folyamata közben is megilleti a terheltet a hatékony védelemhez való jog. Az, hogy a vádalku kialakítása során, az előzetes eljárási cselekmények közben a védő esetleg nem a szakmája írott vagy íratlan szabályai alapján járt el, ugyancsak vizsgálható a *Strickland*-teszt kettős követelmény-rendszerével.

³⁷ 132 S. Ct. 1376 (2012).

³⁸ 971 F2d 1513 (11th Cir. 1992).

³⁹ SALTZBURG – CAPRA – DAVIS 2017, 476. p.

⁴⁰ 528 U.S. 470 (2000).

⁴¹ Lásd a National Association of Criminal defence Lawyers jelentését: <https://innocenceproject.org/guilty-pleas-on-the-rise-criminal-trials-on-the-decline/> [Letöltés ideje: 2021. május 30.]. Ugyanczt az arányt idézi Klein is: KLEIN 2012.

⁴² 477 U.S. 52 (1985).

2.2. Érdekellentét

A hatékony védelemhez való jog megsértésnek másik esete, ha érdekösszeütközés áll fenn a védő és a terhelt között. Az érdekellentét a gyakorlatban leginkább abban nyilvánul meg, ha a védő ugyanabban az ügyben egyidejűleg több terhelt védelmét látja el, amelyek közül egyikük bűnösnek vallja magát, míg a másik ártatlannak, és egymásra nézve terhelő vallomást tesznek. Olyan is előfordulhat, hogy az ügyészség az egyik terhelt vonatkozásában felajánlott kedvező tartalmú vádalku feltételévé teszi a másik terhelten történő terhelő vallomás megtételét. Az *egykezes védelem* ennek ellenére megengedett az USA-ban⁴³, ám a bíróságnak kioktatási kötelezettsége van a terheltek vonatkozásában arra, hogy milyen kockázatot vállalnak a közös védővel, illetve arra is, hogy az önálló védőhöz való joguk az eljárás folyamán végig fennáll. Az 1978-as *Holloway v. Arkansas* ügyben⁴⁴ (1978) a Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy a bíróságnak kötelessége esetenként megvizsgálni annak lehetőségét, hogy az érdekellentét veszélyezteti-e a terheltek hatékony védelemhez való jogát. Fő szabály szerint tehát az egykezes védelem vonatkozásában a döntés terhe a terhelteken van, de a bíróság köteles lefolytatni a szükséges vizsgálatot, ha feltételezhető a terheltek közötti érdekellentét, ami kizárja a közös védő igénybevételének lehetőségét. Tíz évvel a *Holloway*-precedens után a *Wheat v. United States* ügyben⁴⁵ (1988) a Legfelsőbb Bíróság ismét arra az álláspontra helyezkedett az ügyben, hogy a bíróságoknak kötelessége figyelemmel lenni az eljárás során a terheltek között esetlegesen később felmerülő érdekösszeütközés veszélyére, és ki kell azt küszöbölni. Ezzel nem sérül a terhelt hatékony védelemhez való joga, viszont elejét lehet venni annak, hogy a terhelt később érdekösszeütközésre hivatkozással támadja a bíróság döntését.

Az általános gyakorlat szerint a terheltenek a tárgyalás előtt kell jeleznie a bíróság felé, ha a védője vonatkozásában érdekösszeütközést észlel. A *Mickens v. Taylor* ügyben⁴⁶ (2002) végül a Legfelsőbb Bíróság kimondta, hogy a terhelt az elítélését követően – tehát utólag – akkor kérhet új eljárást a védő tekintetében fennálló érdekösszeütközésre hivatkozással, ha az egyértelműen befolyásolta a védőt a szakmai feladatai ellátásában.

2.3. Jogellenes hatósági beavatkozás a védelem jogának gyakorlásába

A harmadik esetkör, amikor sérülhet a hatékony védelem joga, ha az ügyészség vagy a bíróság túllépi a hatáskörét és olyan ráhatást gyakorol a védőre, amely akadályozza őt a szakszerű eljárásában. Ténylegesen arról van szó, hogy a védőt – eljárási szabálysértés keretében – korlátozza az eljáró hatóság a jogainak gyakorlásában. Ilyen eset például, ha a terhelt kérése ellenére nem biztosítják számára a védőt vagy tudatosan olyan időpontban kerül sor a védő kirendelésére, amikor már érdemi eljárási cselekményen nem tud részt venni. A *Brooks v. Tennessee* ügyben⁴⁷ (1972) megállapítást nyert, hogy a terhelt – védője tanácsára – maga dönthet arról, hogy saját ügyében kíván-e (tanú)vallomást tenni, illetve

⁴³ Federal Rule 44 (c); MARCUS – WILSON 2011, XXV. p.

⁴⁴ 435 U.S. 475 (1978).

⁴⁵ 486 U.S. 153 (1988).

⁴⁶ 535 U.S. 132 (2002).

⁴⁷ 406 U.S.605 (1972).

mikor. (*Tennessee* állam azon törvénye, amely alapján, ha a vádlott vallomást kíván tenni, azt a védelem tanúi közül elsőként teheti csak meg, sérti a hatodik alkotmánykiegészítésben foglalt védelemhez való jogot.) Szintén a hatodik alkotmánykiegészítés megsértéseként értékelte a Legfelsőbb Bíróság a *Herring v. New York* ügyben⁴⁸ (1975) azt az esetet, amikor a bíróság nem engedte a védőnek a záró védőbeszédét megtartani. A *Geders v. U.S.* ügyben⁴⁹ (1976) pedig arra az álláspontra helyezkedett a Legfelsőbb Bíróság, hogy a perbíróság nem korlátozhatja a terhelt és a védő konzultációs jogát akkor sem, ha túlzott „védői ráhatás”-tól tart.⁵⁰ A védővel való konzultáció egyebekben – az eljárás rendjének zavarása nélkül – a tárgyaláson és a tárgyalási szünetben (kb. 15 perc időtartamban) megengedett, de a vallomástétel alatt, illetve 15 percet meghaladó tárgyalási időközökben már nem.⁵¹

II. Összegzés

Jelenleg az Amerikai Egyesült Államok területén folyó akár szövetségi, akár állami büntetőeljárások elképzelhetetlenek hatékony ügyvédi közreműködés nélkül. A védők aktív résztvevői az akkuzatórius büntetőpereknek és a vádalku kereteit kialakító egyeztetéseknek egyaránt. S bár hazánkban a büntetőeljárásokban történő védői részvétel korántsem tekinthető még mindig általánosnak, az USA-ban jelenleg inkább az irányba igyekeznek előrelépést felmutatni, hogy a sértettek megfelelő jogi képviselője is általánosan biztosított legyen a büntetőeljárásokban.

A hatékony védelemhez való jog az USA-ban alapvetően két módon sérülhet. Egyrészt, ha az állam nem biztosítja a terhelt számára a büntetőeljárás során a védőt, holott ez a vonatkozó jogforrások alapján kötelezettsége lenne. Másrészt, ha a védő feladatának ellátása közben nem fejt ki kellő gondosságot, azaz – például túlzott leterheltség okán – elmulasztja a kellő segítséget megadni a védencének; illetve nem tesz meg minden tőle elvárható az ügyfele érdekében, és ezzel hozza hátrányos helyzetbe a védencét a büntetőeljárásban.⁵² Ahogyan ezt az USA Legfelsőbb Bírósága megfogalmazta: „A hatodik alkotmánykiegészítésben foglalt védőhöz való jog szükséges az alapvető emberi jogok, az élet és a szabadság biztosításához.”⁵³

⁴⁸ 422 U.S. 853 (1975).

⁴⁹ 425 U.S. 80 (1976).

⁵⁰ 488 U.S. 272 (1989).

⁵¹ MARCUS – WILSON 2011, XXVI. p.

⁵² A túlzott esetszám megfosztja a rászorulókat a védők hatékony segítségétől. Mivel a kirendelt védő óradíja alacsony és a költségeire elszámolható összeg is limitált, az ügyvéd kénytelen „túlvállalni magát.” In: KLEIN 2012.

⁵³ *Giddeon v. Wainwright*, 372 U.S. 335, 344 (1962).